

OQAASEQAATIT #8: 16 novembari 2017

**KALAALLIT NUNAANNI AATSITASSARSIORNERMI
SULIASSANUT ATATILLUGU INNUTTAASUNIK
AKUUTITSINERMUT PITSAANERUSUMIK
SULERIAASEQARNISSAMUT SIUNNERSUUTIT
TALLIMAT**

Anne Merrild Hansen & Rachael Lorna Johnstone, Issittumi Uuliasiornermut gassisornermullu ilisimatusarfimmi pisortaq

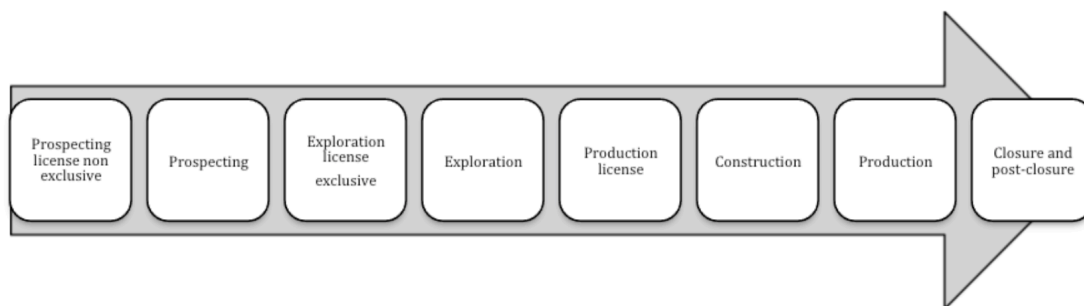
Aallarniut

Ilisimatitsilluni allakkiami matumani Issittumi aatsitassarsiornermik suliaqartunut tunngatillugu innuttaasunik akuutitsinerit ingerlanerannut pitsaasumik suleriaaseqarnissaq pillugu suliaqarluni ataatsimeeqatigiinneq aallaavigineqarpoq. Suliaqarluni ataatsimeeqatigiinneq Nuummi ulloq 18. Oktober 2017 ingerlanneqarpoq. Aatsitassarsiornermi suliaqarnerup, inuunerissaarnissamut inooqatigiinnermi paasisamasaqarnerup, sunniutaasussanik nalilersuinerit, inatsisit aamma innuttaasunik akuutitsinerup iluanni immikkut ilisimasallit nunanit tamalaaneersut aamma Kalaallit Nunaanneersut, Ilisimatusarfimmit ilisimatusarlu tik ilinniartut peqatigalugit, suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnermi peqataapput. Suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnerup kingorna sammisaq taanna pillugu ulloq tamaat tamanut ammasumik [isumasioqatigiinneq](#) ingerlanneqarpoq. Ilisimatitsilluni allakkiami matumani siunertaavoq inassuteqaatit ilaasa, Kalaallit Nunaanni innuttaasunik akuutitsinerup ingerlasarnerata pitsangorsarneqarnissaanut siunnersuutitut paasinarsinneqartut, saqqummiunneqarnissaat.

Pisinnaatitsissutini sulianik ingerlatitsinerni innuttaasut akuutinneqarnissaat pillugu inatsimmi piumasaqaatit

Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermi suliassanik ineriartortitsinermi innuttaasunik akuutitsinissaq, [Aatsitassanut ikummatissanullu inatsit](#) aamma sunniutaasussanik nalilersuinerit pisortatigoortumik ilitsersuutit atorlugit maleruagassiivigineqarpoq. Ingerlatsivimmi periaaseq atuuttoq ukiut kingullit qulit ingerlaneranni atuutinneqalerpoq, taamaalilluni suli nutarpassilluni. Kisianni piffissami tassani aatsitassarsiornermi suliassat arlallit aallartinneqarmata aammalu suli amerlanerusut qinnuteqaatigineqarlutik, allaffissornermi sukkaasumik ineriartortitarnissaq pisariaqarsimavoq. Kalaallit Nunaanni sunniutaasussanik nalilersueriaatsimi ullumikkut nunani tamalaani malitassat malinneqarput aammalu innuttaasunik akuutitsineq taamaalilluni inuiaqatigiinni piujuartussamik sunniutaasunik nalilersuinerit (vsb) aamma avatangiisinut sunniutaasussanik nalilersuinerit (vvm) suli at ingerlaneranni ilaatinneqarpoq. Ingerlatseqatigiiffiit aatsitassarsiornermi pisinnaatitsissutinik qinnuteqartut, sunniutaasussanik misissueqqissaarnernik taamaattunik suliaqartussaapput, aammalu vvm-imut aamma vbs-imut nalunaarusiat itisiliiffiusumik nalunaarusiat akuutitsinerup ingerlanerannut nassuiaaffiusoq ilanngullugit, pisinnaatitsissummik qinnuteqaamminnut ilaatillugit, ilannguttussaallugit. Aatsitassarsiornermi suliassanut tunngatillugu, aatsitassarsiornermi tunisassiulersinnaanissaanut akuersissummik qinnuteqartoqartillugu, vvm-imik aamma vsb-imik suliaqarnissaq piumasaqaataavoq. Uuliasiornermut gassisornermullu suliassanut tunngatillugu, misissuinerit ingerlatassat aalajangersimasut sioqqullugit aammalu tamatigut misissuilluni qillerinissaq aamma tunisassiulernissaq sioqqullugit, vvm piumasaqaatigineqartarpoq. Vsb aamma misissuilluni qillerinissaq aamma tunisassiulernissaq sioqqullugit piumasarineqartarpoq. Aatsitassarsiornermi

suliassamut tunngatillugu ineriartortinneqarnerani aqqusaarneqartartunut nalinginnaasunut takussutissiaq matumani takuneqarsinnaavoq.

Ilusiliaq 1. Aatsitassarsiorluni suliassap ingerlanneqarnerata ingerlasarneranut takussutissiaq (Najoqqutarisaaq: Hansen et al. 2016)¹

Siusissukkut piareersarnek aamma najukkami pisinnaasaqarnernik inerisaaneq

Innuttaasunik akuutitsinerup ingerlanerata nalaani ilisimasaniik paarlaasseqatigiittarneq aatsitassarsiornermi suliassamut najukkameersut naleqqussarsinnaanissaannut taassumalu iluaqutigilersinnaalernissaannut aalajangiisuulluinnartartoq uppersarsineqarpoq. Ilisimasaniik paarlaasseqatigiinneq, assersuutigalugu suliap ingerlanerani paasiuminartitsinissaq qulakkeerniarlugu aammalu najukkameersut ilisimasaasa isumanerluutigisaasalu aalajangiinissamut suliap ingerlanerani aammalu suliassap ineriartortinneqarneranut atatillugu, isiginiarneqarnissaat qulakkeerniarlugu, pisariaqarpoq.

Ilisimasaniik paarlaasseqatigiittoqarsinnaanissaannut, akuusut akornanni oqaloqatigiinnissaq pisariaqarpoq. Inuit sammisaq pillugu oqaloqatigiinnermut akuulernissamut pisinnaasaqassappata, taakkua sammisassamik oqallisigineqartussamik aallarniutaasumik paasisimasaqarnissaat pisariaqarpoq. Paasissutissiineq, assersuutigalugu ingerlatseqatigiiffiit aatsitassarsiorfimmik ingerlatsinissamut imaluunniit misissuilluni qillerinissamut imaluunniit uuliamik tunisassiuulernissamut akuersissummik qinnuteqarneranni innuttaasunik ataatsimiititsinissat *sioqqullugit* pissarsiarineqarsinnaasimangippata, inuit innuttaasunik akuutitsinerup ingerlanissaanni peqataasinnaanginnerat imaluunniit sunnuteqarluartumik peqataasinnaanginnerat aarlerinaateqartussaavoq. Aatsitassarsiornermut suliassanut ineriartortitsinerit ingerlaneranni siusissukkut paasissutissiisimanginnermi aamma innuttaasut allaffissornikkut oqartussanut aamma ingerlatseqatigiiffinnut tatiginnikkunnaarsinneqarsinnaapput. Soorlu suliqaarluni ataatsimeeqatigiinnissaq sioqqullugu isumasioqatigiinnerup nalaani ataatsip oqaatigigaa: *“Sumiiffitsinni susoqassappat uagut siulliulluta paasitinneqassaagut”*. Inuit suliassap ingerlanneqarnerata ingerlanerani siusissukkut kinaassusersiunngitsumik oqimaaqatigiissumillu paasissutissanik pissarsisinnaangikkaangamik, amerlanertigut internettikkut allat aqutugalugit paasissutissanik ujaasisartut, misilittakkat takutippaat. Paasissutissat internettimiittut ujaasiffigiuminaassinnaapput aammalu najoqqutassat suut tutsuiginarnersut paasiuminaassinnaalluni, tamannalu naggataatigut paatsuugalersitsisinnaavoq pakatsilersitsisinnaallunilu aammalu oqaloqatigiinnissamut akornutaalersinnaalluni. Suliqaarluni ataatsimeeqatigiinnerup nalaani ataatsip tamanna imatut oqaasertalerpaa: *“Peqataanissamut pisinnaatitaanissaq kisimi pineqanngilaq. Pisinnaatitaanerup taassuma atornissaa aamma tassani pineqarpoq. Kisianni pisinnaatitaaffik taanna atussagaanni, taamaaliornissamut pisinnaasaqarnissaq pisariaqarpoq.*

¹ <http://dx.doi.org/10.1016/j.exis.2015.11.013>

Ilikkarsinnaanissamut aammalu paasissutissat tamuasinnaanissaannut, ilisimasaqaleriartornissaq soqutiginnikkiartuinnarnissarlu pisariaqartipparput.” Inuit innuttaasunik ataatsimiititsinerimi peqataanissaq sioqqullugu tunngaviusut paasisimangikkunikku, ataasiinnarmut sammivilimmik attaveqaqatigiittoqalissaq, tassani ingerlatseqatigiiffiit aamma oqartussat pilersaarutitik pillugit inuit 'oqaluttuutissallugit', amerlanertigut siullermeertumik, taamaattumillu paasissutissat tamuanissaannut qisuariarfiginissaannullu piffissaqartitsisoqarani. Issittumi Uuliasiornermut Gassisiornermullu Ilisimatusarfiup taamaattumik siunnersuutigaa, aatsitassarsiorluni misissuinissaq sioqqullugu imaluunniit aatsitassarsiorluni misissuinerup immikkoortuinut siusinnerusumiittunut atatillugu suliaasaq pillugu innuttaasut paasissutissinneqarnissaannut akuutinneqarnissaannullu suliaqartuusunit, soorlu oqartussanit, ilisimatusarfinnit, ilinniarfinnit aamma tusagassiorfinnit suliniuteqartoqartassasoq. Ataatsimiititsinerit assersuutigalugu Tunumi, Avannaani, Kujataani aamma Qeqqani ukioq allortarlugu imaluunniit ukiut pingasukkaarlugit ingerlanneqarsinnaassapput, tassani atorfillit, aamma immikkut ilisimasallit ataasiakkaat suliaassat suliarineqartussanngortut/ ineriartortinneqartussanngortut pillugit, najukkani taakkunani suliaassat sammillugit, nassuiaasinnaallutik. Ataatsimiititsinerit taakkua suliaassanut immikkut tunngassuteqartut pillugit sunniutaasussanik nalilersuinermut atatillugu innuttaasunik ataatsimiititsinerit allaanerulluinnassapput.

Siunnersuut 1: Suliaqartuusut, assersuutigalugu oqartussat, ilisimatusarfiit, ilinniarfiit aamma tusagassiorfiit aatsitassarsiorluni misissuinerit ingerlanneqarnissaat sioqqullugu imaluunniit ingerlanneqarneranni siusissukkut innuttaasut paasissutissinnissaannut akuutinneqarnissaannullu

Inuinnaat immikkut ilisimasallit avitseqatigineqartarnerat

Pisinnaasaqarnernik inerisaanissamut iluaqusiinissaq allatut ittoq, suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnerup nalaani oqallisigineqartoq tassaavoq, suliaassat nutaat pilersinneqarnissaat sioqqullugu piareersarniarluni nammineq qanoq iliortoqarsinnaanersoq aammalu aalajangiinissamut aamma sunniutaasussanik nalilersuinissamut suliat ingerlaneranni sioqqutaarluni akuulerniarlugi qanoq iliortoqarsinnaanersoq pillugit najukkami inuiaqatigiinnut ilitsersuutiniq suliaqarneq. Erseqqissarneqarpoq ilitsersuut taamaattoq ilinniagartuunit immikkut ilisimasalinnit taamaallaat oqaasertalersorneqarsinnaanngitsoq, kisianni Issittumi sumiiffinnit allanit, innuttaasut aatsitassarsiornermut suliaassanik aqquasaagaaffigisimasaannit, misilittakkat atorneqartariaqaraluartut. 'Inuinnaat immikkut ilisimasallit' taakkua aatsitassarsiornermik suliaqartuni inissisimaffimminnit paasinninnertik aammalu taakkua najugaqarfimminni qanoq sunniisimanerat pillugit avitseqatigiissinnaapput. Soqutigisat assigiinngitsut oqimaqatigiissaarniarlugit qanoq iliorsimanerlutik aammalu ullumikkut aatsitassarsiornermik suliaasaq isummerfigisussanngoraluarunikku qanoq allaanerusumik immaqa iliussagaluarnelutik. Inuinnaat immikkut ilisimasallit taamaattut, inuinnaat oqariaasii atorlugit inooqatigiinnermi sunniinerit pillugit oqaasissaqartunik oqaloqateqarsinnaaneq iluaqutissartaavoq aammalu arlaannaannulluunniit illersuinngitsutut isigineqassasut ilimanarluni. Inuinnaat immikkut ilisimasallit ilisimatuussutsikkut immikkut ilisimasallit tapersinnaassavaat aammalu aatsitassarsiornermik ineriartortitsinerup qanoq najukkami innuttaasunut pingaaruteqarneranut allatut isiginninnernik iluaqusiinnaassallutik.

Uuliasiornermut Gassisiornermullu Ilisimatusarfiup siunnersuutigaa, inuit Kalaallit Nunaanni imaluunniit Issittumi sunniutaasussanik nalilersuinerup nalaani innuttaasunik oqaloqateqarnermut atatillugu aatsitassarsiornermut suliaassanik

ingerlatsivioreersimasunit sumiiffinnit allaneersunik inunnik naapitsinissamut imaluunniit tusarnaarnissamut periarfissinneqassasut. Soorlu suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnerup nalaani oqartoqartoq: ”Suut oqaluuserineqartariaqarnersut aammalu siumut takorlooreersimasariaqarnersut pillugit qanoq naatsorsuutigisaqarsinnaaneq pillugu kikkut oqaluuserisinnaanerussagamikku”?

Siunnersuut 2: VVM-imut aamma VSB-imut atatillugu oqaloqateqariartornerit nalaanni innuttaasut inunnik allanik aatsitassarsiornermi suliassat suliarineqarfiini inuiaqatigiinnit allaneersunit naapitsinissamut imaluunniit

Oqalliffiit toqqissisimanartut

Sammissaq alla suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnermi oqallinnerup nalaani pingaaruteqartut erseqqissarneqartoq tassaavoq, innuttaasunik akuutitsinerup oqaloqateqarnerullu, inuit eqqarsaatiminnik isummaminnillu aammalu ilisimasaminnik avitseqateqarnissaq aarlerinangitsutut misigisimatillugit ingerlanneqarnissaa, pisariaqartinneqartoq; suliassamut oqallisigineqartumut isornartorsiuisumik isumaqarnerit kiffaanngissuseqarluni oqaatigisinnaallugit misigisimasinnaanermut tunngatillugu, kisiannili aamma isummat najukkameersut allat isumaannut akерliusut oqaatigisinnaanissaannut tunngatillugu. Innuttaasut, tamat akornanni isummaminnik isummanut isumaqatigineqartunut akерliusunik annissinissamik imaluunniit arlaannit naalagaaniartutut paasineqarsinnaasumik oqariartuuteqarluni isummamik annissinissamik piumaffigineqarunik, uumisaarneqarnissaq imaluunniit inoqatinit attaveqarfigisartakkanit ajattorneqalernissaq aarleqqutigissanerlugu, isumanerluuteqarsinnaapput. Tamatuma saniatigut inuit oqaatigisamik atornerlunneqannginnissaasa qulakkeernissaa pisariaqartittarpaat, assersuutigalugu suliassat tapersersunngisamik uppersarneqarnerannut atorneqarnissaa.

Issittumi Uuliasiornermut Gassisiornermullu Iisimatusarfiup siunnersuutigaa, innuttaasunik akuutitsinermi oqallittarfiit eqqarsaatersuutigeqqinneqassasut, inuit annertunerusumik toqqissisimalersillugit aammalu paasissutissat tunniunneqartut mianersuullugit pineqarlutik; pisut ilaanni aamma immersuissutaasut isertuussatut immaqalu aamma kinaassuseq ersitsinnagu pineqarnissaat pisariaqarsinnaavoq.

Siunnersuut 3: Ingerlatseqatigiiffiit aamma oqartussat paasissutissat isertuussassat qanoq akuersaarsinnaanerlugit isumaliutigisinnaanerlugillu isumaliutersuuteqassasut aammalu kinaassuseq oqaatiginagu isummersoqataasinnaanissaq periarfissaqalersissagaat.

Oqallittarfiit toqqissisimanartut aamma, inuit sammisat immaqa taakkununga mianernartut oqaluuserineranni toqqissisimallutik misigisimaffigisaanniitillugit, innuttaasut akuutinneqarnissaannut tunngatinneqarput. Soorlu suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnermi peqataasut ilaata nassuiaaneratul: “Kajumissuseqarluta misigisimanissatsinnut, oqallinnermut peqataasinnaanissamut, toqqissisimanartumiinnissarput pisariaqartipparput”. Amerlasuunit peqataaffigineqartut aamma innuttaasunik ataatsimiitsitsinerit inuit eqqarsaatiminnik avitseqateqarnissamut tamatigut kajumissuseqalersittanngilaat. Inuit ataatsimiitsitsinerit nalaanni inimiittut amerlassusaat aamma inuit oqallinnermi peqataanissamut imaluunniit eqqarsaatiminnik avitseqateqarnissamut

piumassuseqarnerannut sunniisarpoq; Taamaattumik aamma toqqissisimanartumiititsinissaq aammalu inuit oqariartuuteqarumanissaat qulakkeerniarlugit, suliffeqarfiit oqartussallu ataatsimiititsinerit ikinnerusunit peqataaffigineqartut siunnerfeqartinneqartut ingerlattarnissannik isumaliutersuuteqassasut inassutigaarput.

Siunnersuut 4: Suliffeqarfiit oqartussallu qanoq iliorlutik eqimattanik ikinnerusunit peqataaffigineqartunik ataatsimeeqateqartarsinnaanerlutik isumaliutersuuteqassasut aammalu ataatsimiiffiup toqqissisimanarnerunissaa qulakkeerniarlugu aammalu innuttaasut oqaaseqarnissamut kaiumissaarniarlugit. ataatsimiinnerit siunnerfeartittassaqaat.

[Kalaallit Nunaanni siusinnerusukkut suliaasimasut aamma suliassat ingerlanneqartut ilinniarfigineqartarneri](#)

Aatsitassarsiornermi suliassanik ingerlatsivimmi aqutsinermut atatillugu Kalaallit Nunaanni, Kalaallit Nunaat pillugu aamma Kalaallit Nunaannut annertunerusumik ilisimatusarnissaq pisariaqartinneqartoq, pissutsit arlallit paasinarsisipaat. Ilaatigut suliaqarluni ataatsimeeqatigiinnermi tikkuarneqarpoq, siusinnerusukkut aatsitassarsiornermi suliaasimasut aammalu maannakkut suliassat tulleriissaartumik periaaseqarluni nalilersorneqarnissaat pisariaqartinneqartoq. Innuttaasunik akuutitsineq qanoq iliorluni annertunerusumik pitsanngorsarneqarsinnaanerata paasisinnaanissaanut, siusinnerusukkut Kalaallit Nunaanni misilittakkat ilinniarfigineqarsinnaagaluarput (aamma suliassanik piviusunngortinneqarsimanngisaannartunit). Assersuutigalugu amerlanerussuteqartut peqataanissaat qanoq iliorluni qulakkeerneqarsinnaanersoq paaserusukkaanni, siullermik pingaarnertullu ullumikkut innuttaasunik akuutitsinissamut ingerlatani qanoq ittuni kikkut peqataasarnersut paasiniarnissaa pisariaqarpoq, immaqalu suli pingaarnarpaajuvoq kikkut peqataasimannginnersut paasiniarnissaa.

Issittumi Uuliasiornermut Gassisiornermullu Ilisimatusarfiup siunnersuutigaa, ingerlatsiviup paasissutissinneqarnissaanut nalilersuineq ingerlanneqartassasoq. Tassani innuttaasunik akuutitsinerit ingerlaneranni suut sammineqarsimanersut, taakkua qanoq ingerlanneqarsimanersut aammalu ulluinnarni taakkua qanoq malitseqarsimanersut misissorneqarnissaat ilaatinneqarsinnaassaaq. Aamma sunniinerit, pingaartumik sunniinerit naatsorsuutigineqanngitsut aammalu innuttaasut allanngoriartornerni qisuariaataat sammineqarsinnaassapput. Nalilersuineq ilisimatuut Ilisimatusarfimmeersut, oqartussat tungaanniit atorfillit kiisalu ingerlatseqatigiiffiit, ataatsimoorlutik killissalersuinernik, periaatsinik aamma paasissutissanik katersineq, nassuiaatit misissueqqissaarnerillu pillugit suleqatigiinnissamik aalajangiisinnaasut, suleqatigiinnerisigut ingerlanneqarsinnaassaaq.

Siunnersuut 5: Kalaallit Nunaanni siusinnerusukkut aatsitassarsiornermi suliat naliliiffiginissaat suliniutigineqassasoq aammalu siunissami ingerlatsivimmi aqutsinermut allaffissornermullu tunngatillugu suut ilikkarneqarsinnaanersut atorneqarsinnaanersullu isumaliutigineqassasoq.